

בלבבי

ארבעה בניִים

בן הרשע

בלבבי משכן אבנה

השיעורים של הרב זמינים ב"קול הלשון"

073.295.1245 | ישראל | 718.521.5231 USA

"רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו, ולפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר ואף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי מצרים, לי ולא לו אילו היה שם לא היה נגאל", - לפי רוב הלשונות בדברי חזל הסדר של הארבעה בנים הוא שהרשע נסמך לחכם, אבל בילקוט שמעוני הסדר הוא חכם ולאחריו טיפש שהוא התם, [שהוא הנקרא בל' הירושלמי טיפש וכך הועתק בילקוט שמעוני], ולאחר מכן רשע ושאינו יודע לשאול. ומ"מ, הסדר הפשוט כמו שמובא במכילתא ובהגדה דידן - חכם ורשע.

והרשע שואל "מה העבודה הזאת לכם" - ומקורו הוא הפסוק בפרשת בא "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם" שזה נאמר שם ביחס למצות קרבן פסח, ושם התשובה שנאמר - "ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל", זה השאלה והתשובה כפי שנאמר בתורה.

אבל לרשע, כשהוא אומר 'מה העבודה הזאת לכם', - לכם ולא לו, ולפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר' הלשון שנאמר בו בהגדה 'ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים' זהו הלשון שנאמר בתורה לגבי ה'שאינו יודע לשאול', אבל מה שנאמר בתורה בתשובה על שאלת 'מה העבודה הזאת לכם' הוא 'ואמרתם זבח הוא לה'".

ג' ההבחנות של 'העבודה' שבשאלת הרשע

שרשי הדבר, מיהו הרשע ומה מהותו - שורש העבודה שעליה שואל הרשע 'מה העבודה הזאת לכם' זה קאי כפשוטו על כל העבודה של ליל פסח, אבל בפרטות - כמו שאומרים חלק מהמפרשים - שהרי מובא בפוסקים בשם הרוקח שאין ראוי לומר "כמה טורח פסח זה" כי אלו הם דבריו של הרשע 'מה העבודה הזאת לכם', אבל מחדד ה'חק יעקב' (סימן תס"ט סק"ג) וכך מבואר בשו"ע הרב (שם, ס"ה) שדבריו של הרשע דייקא נאמרו ביחס לעבודה של קרבן פסח, משא"כ בזמן הזה משחרב הבית שאין לנו קרבן פסח, אין חשש לומר את הלשון "כמה טורח פסח זה" כי דברי הרשע לא קאי רק על קרבן פסח.

וא"כ, בכללות 'העבודה' קאי על כל עבודת הלילה הזה ובפרטות יותר זה קאי על הקרבן פסח, אבל בהרחבה יותר זה לא קאי רק על ליל פסח עצמו אלא כלשון הירושלמי בשאלת הרשע (פסחים פ"ה ה"ד) "מה העבודה הזאת לכם - מה הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו בכל שנה ושנה" - כלומר ששאלת הרשע לכאן היא לא בדווקא על הליל פסח אלא על כל מהלך ההכנה שקודם החג "בודקין לאור הנר בחורים ובסדקין" ובמה שמנקים את הבתים וכו' שזה דבר שיש בו טורח יתירא להכין את הבית באופן שיתקיים ה"לא יראה לך חמץ ושאר בכל גבולך", בל יראה ובל ימצא, ולפי"ז שאלת הרשע היא על ההיקף של כל הטורח והעבודה שמכינים וטורחים קודם הפסח לצורך החג.

ובדרך רמז, במילה טורח עצמה רמוזים כל הד' בנים - חכם, רשע, טיפש¹, ושאינו יודע לשאול, וא"כ רמוז בטורח כל ארבעת הבנים.

וכמו שחידדנו, הטירחא הזו מתגלה כבר מערב פסח ודוגמת הדבר הוא מה שנאמר לדינא כמו שמבואר בירושלמי ותוס' מביאים את זה בתחילת מסכת פסחים שעל אף שאשה נאמנת באיסורים אבל לגבי בדיקת חמץ עדיין יש חשש בדבר מחמת מה שמבואר בירושלמי - "נשים עצלניות הן", - ואמנם יש בזה את שיטת המאירי שמסביר את הירושלמי להיפך, שאופן פעולתם הוא לאט וביסודיות ודייקא הם 'דייקי

¹ שלפי לשון הירושלמי והילקוט הוא לא נקרא תם אלא טיפש.

שפיר' והם נאמנות על בדיקת חמץ, אבל זה לא הפשטות בלשון הירושלמי 'נשים עצלניות הן' ולא כך הבינו התוס' בדבריהם ש'עצלניות' היינו מחמת שיש טורח מרובה ולכן נשים אינם נאמנות בבדיקת חמץ. וא"כ, המהלך של הטורח מתחיל כבר קודם התקדש החג, ולסיכום הדברים - יש כאן שלושה מהלכים מהי 'העבודה' שעליה שואל הרשע 'מה העבודה הזאת לכם'.

או על העבודה הכללית של ליל התקדש החג.

או על העבודה של קרבן פסח עצמו - שהוא כבר מתחיל מי"ד.

או על העבודה שקודמת לכך שהיא כל סדר הטירחא יתירא לצורך ההפקעה של החמץ.

וא"כ, יש כאן שלוש הבחנות ושלושת ההבחנות הללו מקבילים לשלושת הזמנים - ליל התקדש החג, יום י"ד, ומה שקודם לכך בהכנות לפסח, וע"ז באה שאלת הרשע.

מיתת הרשעים במכת חושך - שלושים יום קודם החג

ובעומק, כמו שהסבירו המפרשים², מהו 'אילו היה שם לא היה נגאל' - כפשוטו ההגדרה היא שהרשע לא היה ראוי להיגאל, אבל בעומק יותר 'לא היה נגאל' היינו שהוא היה מת בשלושת ימי האפלה שהיו במכת חושך, ובהקבלה למה שנאמר השתא - הרי כידוע, בעשרת המכות היו בין מכה למכה שלושים יום, וא"כ, עולה מכך שמכת חושך היתה שלושים יום קודם ליל התקדש החג שבו היתה מכת בכורות, ונמצא שהרשע היה מת במצרים עם תחילת השלושים יום שקודם החג וע"ז נאמר 'אילו היה שם לא היה נגאל'.

והרי דין פסח ביסודו מתחיל שלושים יום קודם החג, שאלו הם השני דינים היסודיים שנאמרו בשלושים יום קודם החג, הדין הראשון הוא לדיני בדיקה כדברי הגמ' הידועים שהיוצא בשיירה ומפרש בים, אם יוצא תוך שלושים יום חייב בבדיקה וקודם לכן אינו חייב בבדיקה, והדין השני - "שלושים יום קודם החג שואלים ודורשין בהלכות החג" שלפי חלק משיטות הראשונים³ זה קאי דווקא על חג הפסח שהלכותיו מרובים, ובעומק יסוד הדין שלהם הוא אחד, כידוע, ומ"מ, כיון ששלושים יום קודם החג מתחילים דיני בדיקת חמץ, שהרי סידרנו ג' שלבים בשאלת הרשע, כל הטירחא של ליל התקדש החג, הטירחא ששייכת לקרבן פסח שכבר מתחילה מי"ד⁴, ויתר על כן, 'מה העבודה הזאת לכם' קאי על כלל העבודה של הזהירות מחמץ בפסח שלצורך כך נתקן מדרבנן מצות בדיקת חמץ שמתחילה שלושים יום קודם החג, ואז הרשע היה מת, - זהו 'אילו היה שם לא היה נגאל'.

גד שאלת הרשע - 'בא בטרוניא'

ונתבונן להבין ביתר עומק - הרי הראשונים מחדדים שבעצם על אף שיש לנו את השאלות של מה נשתנה שלפי רוב הנוסחאות הם ד' שאלות, אבל זה לא קאי על כל הארבעה בנים, שהרי הרשע אינו בא לשאול שאלה אלא הוא בא ב'טרוניא', ולכן בעומק מחדדים הראשונים, אין תשובה לבן הרשע, לא משיבים לו תשובה ומה שאומרים לו זה שכיון שהוא אמר 'לכם' דהיינו 'לכם ולא לו' שבזה הוא הוציא עצמו מן הכלל וכפר בעיקר, לכן אומרים לו אילו היית שם לא היית נגאל.

אם לרשע היתה שאלה, היו משיבים לו תשובה אבל אם אין שאלה - אין גם תשובה.

² מבואר בראשונים וכן באחרונים.

³ שיטת הריטב"א ועוד.

⁴ וק"ו בפסח מצרים שנוספו עוד ד' ימים של ביקור.

הגילוי של 'ושאלה אשה מאת רעותה' - שלא ע"מ להשיב

ועומק הדבר, הרי בלשון הקודש מונח במילה שאלה שני מושגים, יש שאלה במשמעות של שאלה ותשובה - שואל ומשיב - "שלושים יום קודם החג שואלים בהלכות החג", ויש עוד אופן של שאלה שזהו אחד מהד' שומרים - שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר, שהוא שואל חפץ מחבירו ולאחר מכן הוא משיב לו.

והרי ביציאת מצרים נאמר בקרא 'ושאלה אשה מאת רעותה וגו' כלי כסף וכלי זהב, וא"כ, ביציאת מצרים היתה 'שאלה' ששאלו ממצרים חפצים, אבל באמת השאלה הזו היתה שלא על מנת להשיב, - שהרי אלו הם דברי משה שאומר לפרעה "דרך שלושת ימים נלך במדבר" שזה היה בכדי לגנוב דעתו של פרעה אבל באמת הכוונה היתה ללכת על דעת שלא לשוב, וממילא אם לא שבים, גם לא משיבים את הכלים שלקחו ממצרים, וקל וחומר שלאחר מכן היה קריעת ים סוף שהממון הזה הפך להיות הפקר הן מדין 'כיבוש מלחמה' והן מדין 'זוטו של ים'⁵ או שלפחות הממון הוא באופן שיש בו היתר זכיה לישראל.

וא"כ, אף ששואלים כלי כסף וכלי זהב ושמלות מן המצרים, אבל אי"ז שאלה על דעת להשיב אותה אלא זה הערמה בעלמא על מנת להוציא את החפצים מהמצרים.

ולפי זה - אם יש כאן 'שאלה' של כלי כסף וכלי זהב שהיא לא על דעת להחזיר אותם, כמו כן יש מהלך שיש כאן שאלה שהיא לא במהלך של שאלה ותשובה, כלומר - מדין מה שנשאר במצרים שזה כח הרע שנשאר במצרים, זה אותו כח של שאלה שכביכול אין לה תשובה כלשון הש"ס 'וזו שאלה שאין עליה תשובה' וא"כ בעומק, זה לא שאלה, - שאלה שאין עליה תשובה היא לא שאלה.

ובעומק, מצד התיקון נאמר 'וכאן הבן שואל מה נשתנה הלילה הזה' וכו' והאב משיב 'עבדים היינו לפרעה במצרים' - זה המדרגה של מה שמוציאים ממצרים, - זה סוד הגאולה שיצאנו ממצרים שהיא במהלך של שאלה שיש תשובה שמשיבים לשאלה.

אבל הקלקול של מצרים שזה כח הרע שנשאר במצרים, זה אותו עומק של 'שאלה שאין עליה תשובה', והרי כדברי חז"ל, מהיכן ידעו בני ישראל היכן נמצאים המטמוניות של המצרים? - ממכת חושך, שמכח כך הם שאלו והוציאו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות.

שני המהלכים של שאלה שמתגלים ביציאת מצרים

ונמצא שהיו שני מהלכים של גאולה ממצרים, המהלך הפשוט הוא מדרגת קדושת הבכורה של "בני בכורי ישראל" שהיה ליל התקדש החג - "בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל" ומצד כך - "כאן הבן שואל", זה מדרגה אחת של יציאה ממצרים, שאלה דקדושה, ותשובה דקדושה - "עבדים היינו לפרעה במצרים" - שהקב"ה נגף את בתי מצרים ואת בתי ישראל הציל, זה השורש של שאלה ותשובה, - וזה כל צורת ליל התקדש החג, כמו שמבואר שבאין לו בנים אשתו שואלתו ואם אין לו אשה הוא שואל את עצמו, - זה מהלך היציאה מדין מכת בכורות, ודייקא 'בנו שואלו' כי במכת בכורות נתקדש שורש הבן דקדושה שזהו הבכור, זה שורש השאלה ותשובה דקדושה של 'וכאן הבן שואל'.

אבל יש כביכול עוד כח של שאלה שיצא ממצרים שזהו כח שהוא באיתכסיא, בסתר, - זהו "ושאלה אשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב ושמלות" שהיא לא שאלה על מנת להשיב את הדבר, וא"כ זוהי

⁵ ולא ניכנס כאן להגדרות, אבל בהגדרה הכוללת הממון הפך להיות הפקר.

שאלה שאליבא דאמת היא רק 'דמוי' של שאלה אבל באיתכסיא באמת איננה שאלה, ומכח כך הדברים הללו יוצאים ממצרים באיתכסיא ואינם יוצאים בגילוי.

והשורש הזה זהו השורש של שאלת הרשע, - וכמו שחידדנו בתחילת הדברים - ישנם ג' שלבים בשאלת הרשע, שאלה על ליל התקדש החג, שאלה על קרבן פסח שהוא מי"ד, ויתר על כן שאלה על כל הטורח של שלושים יום קודם החג. - וע"ז אומרים לו 'אילו היה שם לא היה נגאל'.

החלק הזה הוא חלק נוסף ששייך בעומק למדרגת הרשע שעל זה הוא שואל 'מה העבודה הזאת לכם'. נחדד לאט לאט את ההגדרות, אבל הנחנו כאן את היסוד - יש שני מהלכים של שאלה שמתגלים ביציאת מצרים, מהלך אחד של שאלה ותשובה מדין המכה העשירית - מכת בכורות ומהלך אחד מדין מכת חושך שזה שייך לרשע וזה שייך ל'שאלה אשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב ושמלות' - מדרגת 'שאלה שאין עליה תשובה'.

עומק יניקת הרשע - מהמקום של ה'שאינו יודע לשאול'

נתבונן ונבין - כמו שנתבאר, יש שני מהלכים יסודיים בחז"ל היכן הוא מקומו של הרשע, למהלך אחד, הוא סמוך לחכם, וזה מה שנתבאר בשיעור הקודם מיסוד דברי האריז"ל שהרשע נסמך לחכם בכדי שיהא לו ע"י החכם תיקון פורתא.

ובמהלך הנוסף - הרשע נסמך ל'שאינו יודע לשאול', ויתר על כן כמו שנתחדד - התשובה שנאמרת לרשע 'ואף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים' היא התשובה שנאמרה בתורה ל'שאינו יודע לשאול', ועומק הדברים לפי מה שנתבאר - מלבד המהלך שיש לרשע שבו הוא שייך לחכם, יש לו מהלך נוסף שבו הוא שייך ל'שאינו יודע לשאול'⁶, - "ושאינו יודע לשאול את פתח לוי", וכפשוטו, הוא חלוק מהרשע, שאצלו כיון שהוא לא יודע לשאול לכן הוא לא שואל כלל משא"כ הרשע שכן שואל - "מה העבודה הזאת לכם", אבל בעומק הרשע יונק מאותו מקום של ה'שאינו יודע לשאול' כיון ש'מה העבודה הזאת לכם' זו לא שאלה אלא 'טרוניא' - זה בגדר 'להיכנס עמו בדברים' כלשון חז"ל אבל זה לא שאלה בעצם, ובזה הוא סמוך לשאינו יודע לשאול, ומתגלה כאן שני פנים לכך שאין כאן שאלה, - כפשוטו אין כי הוא לא יודע לשאול ולכן הוא לא שואל, ובעומק אין כאן שאלה כי זה טרוניא בעלמא של 'מה העבודה הזאת לכם' - וכידוע היסוד של ר' חיים הלוי שעל שאלות יש תשובות ותירוצים, אבל על תירוצים אין תירוצים... - וכמו שהסבירו המפרשים⁷ שזה הגדרת שאלת הרשע.

ונמצא א"כ, שבעומק הרשע משתייך ל'שאינו יודע לשאול' כי מונח כאן 'איתכסיא' של מציאות השאלה, והשאלה המתגלה היא שאלה של 'כסות עיניים' להיכנס עמהם בדברים אבל אין כאן בעצם מציאות של שאלה, - זוהי ההגדרה של שאלת הרשע.

ויתר על כן, בעומק יותר - כמו שכבר דנו הראשונים, רש"י הרא"ש ועוד⁸ בהבדל בין החכם לרשע שהחכם שואל 'מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ה' אלקינו אתכם' והרשע שואל 'מה העבודה הזאת לכם', - יש כאן שינוי שהחכם שואל על 'עדות חוקים ומשפטים' והרשע שואל על 'העבודה' ויש כאן שינוי שבשאלת החכם נאמר 'ציווה אתכם', נאמר 'ציווה' ונאמר 'אתכם' ואילו אצל הרשע לא נאמר 'ציווה', ונאמר 'לכם' במקום 'אתכם'.

⁶ יש מהלך נוסף שהרשע שייך לתם - בין אם הוא נמצא לפני התם ובין אם הוא נמצא אחרי התם.
⁷ כל אחד בלשונו שלו.
⁸ והוזכר בשיעור הקודם.

ההבדל בין אפיקורס שמיבין לו לרשע שאין משיבין לו

אבל בעיקר הדבר שמבואר בהגדה על דברי הרשע – "מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו, כיון שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר", יש להתבונן ולהבין, כמו שחידדו כבר המפרשים – הרי יש בני אדם שבאים לשאת ולתת ולדון בנקודות של אמונה⁹ ועונים להם על שאלותיהם, וכמו שמבואר במשנה באבות 'דע מה שתשיב לאפיקורס' שזה באופן שיש לו שאלה שמישיבים עליה, ואילו כאן נאמר "כיון שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר" שאין משיבים לו מכח שהוא 'כפר בעיקר', – איפה מונח העומק שמכחו מתגלה ה'כפר בעיקר'? וביחס למה שנתבאר קודם לכן – אם הוא היה בא לשאול שאלה באמונה א"כ, זו שאלה שיש עליה תשובה אבל בעומק כמו שנתבאר, הוא לא בא לשאול שאלה, זה רק 'כסות עינים' של שאלה בגדר 'להיכנס עמהם בדברים' אבל אין כאן בעצם שאלה, וזה העומק של ההגדרה שהוא כפר בעיקר כיון שבשאלת הרשע לא מונח אחת מן השאלות שיש עליהם תשובות אלא זה שאלה שאין עליה תשובה מצד הקלקול שהיא הנקראת כפירה, – אם אפשר להשיב, ע"ז נאמר 'דע מה שתשיב לאפיקורס' שאפשר להשיב לו – וזהו אפיקורס מאותו לשון של 'אפיקו' שבאפיקומן כלומר – גילוי של יציאה לחוץ שיתכן שיחזור בחזרה.

ביציאת מצרים יש אופן של שאלה שאין עליה תשובה שזה מה שנאמר לדינא האיסור לשוב ולדור למצרים, ומהו העומק של האיסור לשוב ולדור במצרים, בקריעת ים סוף נאמר "כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד" (שמות י"ד, י"ג) אבל לדינא נאמר שאסור לשוב למצרים, והגדרת הדבר ברורה ופשוטה שזה מחמת שהיציאה ממצרים זה לא יציאה באופן ששייך בה מציאות לחזור ולשוב לשם אלא היא בהבחנה של 'אין עליה תשובה' וזה עומק נוסף של שאלה שאין עליה תשובה שמתגלה ביציאת מצרים מצד התיקון.

אבל ברשע מתגלה שאלה שאין עליה תשובה מכח הקלקול, ומצד כך, מה שבמדרגת יציאת מצרים נאמר שהיא נכתבה חמישים פעם בתורה כמו שאומרים חז"ל שזהו בגימטריא מי ושם נמצאת עומק השאלה של 'מי' כמו שחידדו רבותינו כידוע ש'מי' זה השורש של כל השאלות וכל' חז"ל "מי קיימא לשאלה", "מי הוא זה ואיזה הוא" שאדם שואל כביכול כלפי מעלה עליו ית"ש, זה שורש הגאולה ממצרים שמתגלה בחמישים פעם שנאמרה יציאת מצרים בתורה בגימטריא מי.

אבל האופן הנעלם יותר שמתגלה ביציאת מצרים זה הרשע שמתגלה בו – מהניצוץ של הישאינו יודע לשאול' כמו שנתחדד – שאין כאן מקום של שאלה כלל, זה העומק של 'הוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר'.

מדרגת הטעם שבאכילת הלילה שנחסר מהרשע

ובהגדרה דקה יותר, הרי יש את המחלוקת הידועה בגמ' (פסחים דף ס"ח ב') לגבי כל מועד¹⁰ האם כולו לה' או כולו לכם או חציו לה' וחציו לכם, ולפי"ז גם לגבי פסח יש דין של 'לכם' כמו שמבואר בגמ' שלומדים לכל הימים טובים מהפסוק "ביום השמיני עצרת תהיה לכם" (במדבר כ"ט, ל"ה) אבל בפרטות מתגלה ה'לכם' בפסח דייקא בדין של 'בעינן טעם מצה וליכא' (ברכות ל"ח ב') וזהו משום הפנים שיש למצה שהיא זכר לחירות שיצאו ממצרים, וכמו"כ בפסח בעינן טעם פסח¹¹, – ועומק נקודת הדבר –

⁹ וזהו "נשאת ונתת באמונה שכפשוטו זה מתפרש על משא ומתן אבל בעומק המכוון הוא – האם דנת על נקודות של אמונה.
¹⁰ חוץ מיו"ט של שבועות שמבואר בגמ' שהכל מודים בעצרת דבעינן לכם משום שניתנה בו תורה.
¹¹ (העו' המסדר, עי' מני"ח במצות אכילת קרבן פסח – מצוה ו' אות א', ועי' פסחים דף ק"כ ע"א ברשב"ם לגבי הדין של אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן "שלא יאבד ממנו טעם הפסח").

ה'לכם' שמתגלה בחג הפסח הוא באכילת הפסח ובאכילת המצה חוץ מהמרור שהוא זכר למרירות, וא"כ באכילת פסח ובאכילת מצה מתגלה העומק של ה'לכם'.

והרי הגמ' (הוריות דף י') דורשת את הפסוק "כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" שזה קאי על שני בני אדם שאכלו קרבן פסח שמי שאכל לתאבון נתקיים בו "צדיקים ילכו בם", ופושעים יכשלו בם" קאי על זה שאוכלו לשום אכילה גסה. וע"ז קאי שאלת ר"ל שם "רשע קרית ליה נהי דלא עביד מצוה מן המובחר פסח מיהא קאכיל". וא"כ מבואר בגמ' ש'פושעים יכשלו בם' נקרא רשע - והרי יש נידונים שלימים מתי אדם נקרא רשע לענין הדין שרשע פסול בעדות או לשאר דיני התורה - אם כשעובר באיסורים של לא תעשה הוא נקרא רשע, אבל ביחס לפרט דידן השתא, מה הגדר של הרשע שנאמר כאן בהגדה "רשע מה הוא אומר" - הוא אותו רשע שאוכל את הפסח כאכילה גסה, שעליו נאמר "פושעים יכשלו בם" שקוראים אותו רשע.

כלומר - אם הוא אוכל אותו במדרגה של רשע, א"כ אין לו טעם בפסח כי הוא אוכל אותו אכילה גסה וממילא אכילתו היא בלי טעם, והיינו שחסר לו את הדין של ה'לכם' שמתגלה בעיקר בפסח באכילת הפסח ובאכילת המצה - או בכורך, שאוכל את כולם גם יחד - וחסר לו את המדרגה של 'לכם'.

ולפי"ז - ברור ופשוט - מה עומק הגדר שבשאלת הרשע 'מה העבודה הזאת לכם' - אם הרשע היה במדרגה של ה'טעם פסח', א"כ זה לא היה אצלו בגדר 'עבודה' אבל כשנחסר מדרגת הטעם, הרי שהוא חס את החסרון באכילת הפסח וזה עבודה קשה בשבילו.

והרי כשהיינו במצרים, היינו עבדי פרעה וכשאנחנו יוצאים ממצרים אנחנו עבדי ה', וכפשוטו, שאלת הרשע לפי זה, הרי קודם הייתם עבדי פרעה ועכשיו אתם עבדי ה' וא"כ הרי נשאתם במדרגת 'עבודה', ואיפה עומק נקודת ההבדל? - אז כפשוטו וודאי, ההבדל הוא בין להיות עבדי פרעה לבן להיות עבדי ה'.

אבל בעומק לפי המהלך שנתבאר, נקודת ההבדל היא שכשהיינו עבדי פרעה זה היה 'בפרך', בחומר ובלבנים, וכשהופכים להיות עבדי ה' - יש טעם - "טעמו וראו כי טוב ה'" שזהו ה'לכם' שמתגלה במדרגת הפסח, אבל הרשע שאכילתו היא אכילה גסה א"כ אין לו טעם.

פנימיות שאלת הבנים - להשיג את הטעמים

ולפי"ז נחזור למהלך פני הדברים - כאשר הבנים שואלים, יש אופן של שאלה איך וכיצד לקיים את המצוות, והשאלה הפנימית יותר היא להשיג טעמי תורה - זה הגדרת השאלה, כלומר - החכם והתם ששואלים שאלות, הרי הם שואלים מה הם טעמי התורה, אבל הרשע שבא לשאול שאלה זהו מחמת שכל יסודו הוא שאין לו טעם, - וזה העומק של מה שנתבאר שלרשע אין שאלה אלא הוא בא בטרוניא בעלמא, כי אם היה לו השגה של טעם, אם היה לו תפיסה של טעם הרי שהוא שואל בשביל שישיבו לו, ואז, מהי התשובה? - "טעמו וראו כי טוב ה'" שכשמשיגים את ה'טעמו' הרי שרואים את טוב ה' ומכח כך מתגלה התשובה לשאלה להשיג את הטעמים, אבל כשאין חיבור למציאות הטעם, לכן הוא תופס את "העבודה לכם" - הוא לא תופס את מדרגת ה'לכם' שהיא במדרגה של טעם ולכן כל תפיסתו היא באופן של עבודה שאין בה מציאות של טעם, ושם מונח עומק קלקולו של הרשע ולכן - "אילו היה שם לא היה נגאל".

ולפי"ז נתבונן להבין - רש"י ז"ל על "ואף אתה הקהה את שיניו" מביא שזה מלשון הפסוק "אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה" וכמו שברור - הפסוק הזה נאמר על הבן הרשע ששיניו תקהינה - והרי כאשר

האדם רוצה לאכול את הדבר כראוי שלא באופן של בליעה הוא לועס אותו בשיניו, ולפי"ז נמצא שהרשע שחסר לו באכילת ה'לכם' של הפסח שהוא בגדר 'בלע פסח' ו'בלע מצה' שחסר לו את העומק של האכילה, היינו שחסר לו בגריסה של השיניים שהם גורסות וחותרות את המאכל, וזה מה שנאמר כאן "ואף אתה הקהה את שיניו וגו' אילו היה שם לא היה נגאל" כלומר שהוא היה מת במכת חושך כמו שנתבאר בבחינת "ורשעים בחושך ידמו" – ובלשון בהירה כמו שמחודד הרבה ברבותינו – בשביל להשיג טעמים של דבר צריך להשיג את האור – "אור צדיקים ישמח", שזה כח התענוג שמתגלה בנפשות כשמתגלה להם האור, אבל רשע שהיה מת במכת חושך כלומר שלא היה לו מציאות של הארה. והרי זה כל המהות של ליל פסח "לילה כיום יאיר", והיינו שכשמתחברים למדרגת ההארה העליונה וטועמים את טוב ה' שהוא הארתו יתברך – מכח כך מתחברים למדרגת טעמי המצוות.

מצוות היום - להשיג את הטעמים של פסח מצה ומרור

"רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור, פסח על שום מה... מצה על שום מה... מרור על שום מה" ולכאוי הרי בשאר המצוות כולם לא נאמר על דרך כלל לומר מהו טעמי הדבר, – יש עוד מצוות אכילה שנאמר בה לכיין את טעם הדבר שזוהי שיטת הב"ח במצוות סוכה כידוע שצריך לכיין בכזית ראשון שבסוכה את הטעם של "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", – אבל זה נאמר ג"כ ביחס ליציאת מצרים ש'בסוכות הושבתי' היינו כשהם נסעו מרעמסס לסוכות ביציאת מצרים זה היה ביו"ט של פסח.

כלומר – נאמר כאן יסוד שצריך לברר את המצוה בטעמה, ובלי ליל פסח אילו לא אמר את השלושה דברים הללו הוא לא יצא ידי חובתו, ומונח כאן ביסוד דברי רבן גמליאל שמצוות היום היא להשיג טעמי תורה – עד שלימות ההארה שלמעלה ממדרגה של "דברים שכיסה עתיק יומין" שזה קאי על טעמי תורה שזה הופך להיות כאן נגלה.

אבל אצל הרשע כמו שנתחדד, הוא מופקע ממדרגת הטעמים.

הגילוי ביציאת מצרים שה'מעט' - ה'טעם' הוא העיקר

ובעומק, הרי נאמר בקרא "וחמושים עלו בני ישראל ממצרים" וכמו שאומרים חז"ל שד' חומשים נשאר במצרים וחומש אחד יצא¹², וא"כ הרוב נשאר והמעט יצא, וכידוע טעם הוא אותיות מעט, – גוף הדבר עצמו הוא הרוב והטעם הוא 'מעט' הכמות ורב האיכות' וכלשון החובות הלבבות הידוע 'המעט הזך הוא הרב'.

נמצא שממצרים יצאו המעט אבל הם המעט הזך שהוא הרב, – ועומק הדבר במה שבמצרים יצאו המעט – שהטעם הוא זה שיצא ממצרים.

כפשוטו, ביסוד הדבר יש 'עיקר' ויש 'טעם' וזה כל הסוגיא בחולין אם 'טעם כעיקר' או 'טעם לאו כעיקר', אבל בעומק, מאיפה היסוד של 'טעם כעיקר'? – כי בשורש העליון הטעם הוא העיקר, ורק בהאי עלמא מתגלה שיש את גופו של דבר שהוא העיקר והטעם הוא המצטרף ולכן הנידון אם ה'טעם' כ'עיקר' או ה'טעם' לא כ'עיקר', אבל בשורש, הטעם הוא העיקר.

¹² ועדי"ז עוד לשונות בחז"ל.

זוהי הלשון שנאמר ברשע "כיון שהוציא עצמו מן הכלל **כפר בעיקר**" – הרשע רואה את העיקר כמציאות לעצמה ואת הטעם כנלווה למציאות העיקר, אבל מה שמתגלה בפסח הוא הטעמי תורה **שהם העיקר**, וזוהי ה"הוציא עצמו מן הכלל" – שהרי לכאורה כשיצאו בני ישראל ממצרים יצאו המעט וא"כ למה זה נקרא שה'כלל ישראל' יצאו ממצרים הרי לכאורה הכלל הוא הרוב והרוב לא יצא, אלא, – ביציאת מצרים מונח היסוד שהכלל הוא לא הרוב אלא הכלל הוא הטעם, והיינו שכל מי שיצא ממצרים הוא המעט והמעט הזה הופך להיות כנסת ישראל שנאמר בהם 'יצאו כל צבאות ישראל מארץ מצרים' שאלו הם השישים רבוא של הכלל ישראל שהם המעט, כלומר – הכח של הכלל הוא במעט.

וזוהי "הוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר" והיינו מה'כלל' וה'עיקר' שהם המעט – הטעם, – זה ה'כפר בעיקר' בתפיסה העליונה כמו שנתחדד שעומק שאלת הרשע היא מצד כח קלקולו שנחסר לו ההארה של עצמיות ליל התקדש החג שהוא כולו במדרגת הטעמים, הטעם העליון.

שורש הטעמים של ליל פסח - ב'ועשה לי מטעמים' שבמעשה דיצחק

והרי שורש החג הוא במעשה דיצחק שקורא לעשיו הרשע ואומר לי "ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי בעבור תברכך נפשי", הוא מבקש מעשיו טעמים, וברור ופשוט שזה מכח שזה היה בליל התקדש חג שהוא הלילה שמתגלה בו הטעמים העליונים ולכן ביקש יצחק מעשיו הרשע "עשה לי מטעמים כאשר אהבתי בעבור תברכך נפשי".

אבל מה שנעשה שם לבסוף, שקודם יצחק אכל ממה שהביא לו יעקב ולאחר מכן בא עשיו עם צידו, ומצד כך, לאכול ממה שעשיו הביא זה הופך להיות אכילה גסה שאין בה טעם, – זה חלקו של עשיו ומכח כך, זוהי הברכה שנשארה לחלקו כשביקש "הברכה אחת היא לך אבי".

זהו השורש של הרשעות שמתגלה ב'אחד רשע' שיוצא מהפסולת של הכנסת ישראל ששורש הרשע הוא בעשיו, ושם מתגלה שהתפיסה היא שאין לו גילוי של מדרגת הטעמים, וזהו עשיו שאכילתו היא בבחינת לעיטה – "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה" שזהו בלי גריסת השיניים, עליו נאמר בעומק "הקהה את שיניו".

זהו הגילוי במציאות הרשע שנאמר בו "אילו היה שם לא היה נגאל" כי הוא היה נשאר במצרים, והרי כמו שנאמר לאברהם בברית בין הבתרים "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" – זה קאי על זרעו של יעקב שהוא היוצא ברכוש גדול, אבל על עשיו שמתגלה אצלו ה'ארבע מאות' ב'ארבע מאות איש עמו' שהם בבחינת הארבע מאות של גלות מצרים כידוע, הם בגדר של הרשע שנשאר במצרים, כי הם במדרגה של ריבוי בלא מציאות גילוי של הטעמי תורה.

הניצוץ הקדוש שגנוז ברשע - המדרגה שלמעלה ממציאות הטעמים

אבל כמו שנתבאר בשיעור הקודם, החכם מצורף לרשע והרשע נתקן ע"י החכם, ואיפה עומק נקודת התיקון? – במדרגת יציאת מצרים יש תיקון של שאלה ותשובה כמו שנתבאר, אבל למעלה מכך מתגלה מדרגת ה'מיכלא דמהימנותא' של המצה שהיא המדרגה שלמעלה ממדרגת הטעמים שהיא האמונה הפשוטה, זהו 'מיכלא דמהימנותא'.

יש אופן של שאלה ותשובה שזה המהלך שנתבאר עד עכשיו, אבל בעומק הרשע גנוז הניצוץ הקדוש של המדרגה שלמעלה מכל מציאות של שאלה, למטה זה מתגלה כ'טורח' שמכח כך יש טרוניא בעלמא ככל מהלך פני הדברים שנתבאר, אבל בשורש מונח ניצוץ ברשע שע"ז נאמר 'ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו' שהם באים לקחת ממנו את ניצוץ הקדושה כידוע, ושם מאירה אותה תפיסה שלמעלה ממקום השאלה כלל.

זה לא רק שהוא למעלה ממדרגת ה'שאלה שאין עליה תשובה' מצד הקלקול שזהו ה'כפר בעיקר', ולא 'שאלה שיש עליה תשובה' שזה הגילוי של המהלך של 'כאן הבן שואל' שבליל התקדש החג, כמו שנתבאר.

אלא מונח בעומק הדבר המדרגה שלמעלה מטעם כלל.

ובעומק זה האור שלמעלה מהמועדים, - במועדים מתגלה או 'כולו לכם' או 'חציו לה' וחציו לכם' אבל בעומק, האור שלמעלה ממציאות השאלה הוא 'כולו לה'.

על היום דלעת"ל נאמר "יום היודע לה", וזהו עולם הבא שאין בו לא אכילה ולא שתיה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, כדברי חז"ל, - וזה לא רק שאין בו אכילה ושתייה כפשוטו של כל השנה כולה, אלא מונח כאן בעומק שאין בו גם את שורש כל האכילות דקדושה שזהו האכילות של ליל התקדש החג שהוא 'היום' בה"א הידיעה שיש בו אכילה וכל כנסת ישראל אוכלים בו, - על המדרגה זו נאמר שהעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה שהוא למעלה מאותו מדרגה של ליל התקדש החג.

ושם בעומק, המדרגה היא למעלה ממדרגת הטעמים, וזה עומק האור הגנוז שנמצא ברשע, שגנוז במציאותו של הרשע.

והרי אף שכל העבודה זרה שבמצרים נאבדו, הרי בעל צפון יצא עמהם שזהו העבודה זרה שעדיין צפון ועומד, כלומר שאותו אור שגנוז בו אין לו עדיין גילוי בבירור כאן בעולם.

אבל בליל התקדש החג מאיר בפנימיות ההארה, האור שלמעלה ממציאות השאלה כלל.

יש את ה"מיכלא דאסוותא" שבמצה וה"מיכלא דמהימנותא" שבמצה שלמעלה מכך, מצד החלק התחתון של ה'מיכלא דאסוותא' נאמר "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך" אבל למעלה מכך זה ה"מיכלא דמהימנותא" שמתגלה ביציאת מצרים ושלימות מדרגת האמונה שהיא למעלה ממקום השאלה.

זה עומק שלימות ההארה הגנוזה במציאות הרשע שע"י כן, - היפך מ'כפר בעיקר', כשמתגלה הניצוץ ההפוך, זה דייקא שלימות אור האמונה - מצה 'מיכלא דמהימנותא'.

לקבלת העלון השבועי בדוא"ל,
וכן מקובץ שאלות ותשובות
לפי סדר הפרשיות,
יש לשלוח בקשה לכתובת:
bilvavi231@gmail.com
לקבלת העלון השבועי
והשו"ת דרך הפקס,
יש לשלוח בקשה
למספר הפקס
03-548-0529

לביורורים בנושאי "בלבבי משכן אבנה"
ניתן לפנות למערכת באופנים הבאים:

טלפון 052-763-8588
פקס 03-548-05294
ת.ד. 16452 ירושלים 9116302
bilvavi231@gmail.com

שיעורי מורינו הרב שליט"א
מופיעים ב"קול הלשון"
ישראל 073.295.1245
USA 718.521.5231

ספרי הרב המחבר שנדפסו עד כה

■ מועדי השנה – ב' כרכים	■ בלבבי משכן אבנה – סט ה' כרכים
■ ספר עולם ברור	■ בלבבי משכן אבנה – א-ב
■ פרקי יסוד	■ דע את ביתך
■ שאל לבי (שׁו"ת תשע"ח-ט)	■ דע את גאולתך
■ תיקון כח הריכוז	■ דע את דמיונך
■ תיקון כח התאוה	■ דע את הרגשותיך
■ Bilvavi on the Holy Days	■ דע את הויתך
■ Bilvavi Parsha Bereishis-Shemos	■ דע את ילדיך
■ Bilvavi Parsha Vayikra-Devarim	■ דע את מידותיך – יסוד העפר
■ Bilvavi on the Path	■ דע את מחשבותיך
■ Building a Sanctuary in the Heart Part One & Part Two	■ דע את מנוחתך
■ Gateways To Hashem For Today's Jewish Woman	■ דע את נפשך
■ Getting to Know Your Feelings	■ דע את נשמתך
■ Getting to Know Your Home	■ דע את עצמך
■ Getting to Love Your People	■ התבודדות
■ Getting to Know Your Redemption	■ הכרה עצמית והעצמת הנפש
■ Getting to Know Your Self	■ ספר בעל שם טוב עם פירוש
■ Getting to Know Your Soul	■ בלבבי משכן אבנה
	■ ספר להב אש
	■ נפש החיים – שער ד'
	■ ספר מסילת ישרים – 3 כרכים

אזל

■ תורת הרמז – פרשיות חומש	■ ספר קל"ח פתחי חכמה פתחים א-ד
■ ספר דרך ה' עם פירוש	■ ספר קל"ח פתחי חכמה פתחים ה-יז
■ שבת קודש – הכנה לשבת קודש	■ פתחי שערים נתיב הצמצום
■ בלבבי משכן אבנה – ח"א אידיש	■ פתחי שערים נתיב עיגולים ויושר
■ Un Santuario en mi Corazon	■ פתחי שערים נתיב אורות אח"פ דא"ק
■ J'edifierai un Sanctuaire dans mon Coeur	■ ספר הקדמות רחובות הנהר חלק א
■ В сердце моем Святилище воздвигну	■ ספר עץ חיים שערים א-ג
	■ על התורה – פרשיות תשס"ו